

Meno kultūros žurnālas

ISSN 0235-6384

Krantai

2020 (4)

STRAIPSNIO
PUBLIKACIJĄ PARĖMĖ

SPAUDOS
REDAKCIJA
LIETUVOS
REMIŠO
FONDAUS

LIETUVOS
KULTūros
TARVA

LIETUVOS RESPUBLIKOS
KULTūros MINISTERIJA

Aleksandra PILIUCH

VENEZIA SILENZIOSA¹

POKALBIS SU DAILININKE CAROLINE DANTHENY

Caroline DANTHENY gimė Reimse, gyveno ir dirbo Paryžiuje, kur nuo 2009 metų pradėjo dalyvauti kolektyvinėse ir personalinėse parodose bei atidarė savo studiją. Nuo 2013 metų kuria kūrinių ciklus – iš pradžių keliaudama po Indiją, vėliau gyvendama Sicilijoje. 2020 metų vasarį įsikūrė Venecijoje.

Caroline kūryba instinktyvi, impulsyvi, nervinga, atsisakanti bet kokių intencijų. Paveikslas gimsta iš gesto, iš spontaniškai pasirinktos spalvos ir galiausiai atveria paslaptį, neatskleistą net pačiai dailininkei. Kūno judesiui darant tokią didelę įtaką tapybai, svarbus tampa ne tik meno kūrinio turinys, bet ir tai, kaip tas kūrinys perteikia dailininkės būseną.

Caroline pabrėžia: „Mano tapyba neturi teorijos, koncepcijos. Būtina pamiršti tai, ko išmokome, ir išsivaduoti iš prisiminimų, tik tokiu būdu įmanoma įžvelgti erdvėje ir drobėje naują perspektyvą.“

Menotyrininkė Aleksandra PILIUCH kalbasi su Caroline jos studijoje Venecijoje apie kūrybinę praeitį, neįprastą dabartį ir galbūt gąsdinančią ateitį.

Ciao Caroline, pradėčiau taip: visą sąmoningą gyvenimą norėjau gyventi Paryžiuje, bet jau dešimt metų esu Italijoje. Papasakok savo istoriją: kada atsidūrei Venecijoje ir ar šis sprendimas buvo spontaniškas?

Į Veneciją persikėliau šių metų vasarį tapyti *Palazzo Morosini*. Neturėjau konkretaus tikslo ar projekto – buvo svarbu kurti, atrasti, eksperimentuoti ir prisitaikyti prie aplinkybių, tuo pat metu liekanti nuošaly ir tiesiog tapant... Ir atsitiko neįsivaizduojamas dalykas – aš atsidūriau apleistoje ir izoliuotoje Venecijoje, nukentėjusioje nuo viruso ir nuo šiol priklausančioje tik venecijiečiams ir marių paukščiams. Vėliau ir kitos šalys buvo uždarytos viena po kitos. Atrodo, kad pasaulis mažėja, slysta mums iš po kojų, viskas byra – mūsų pjedestalas, pamatai, tikrumas. Nusprendžiau nejudėti ir pasilikti. Be to, ir norėdama negalėjau to padaryti. Veneciją ir šiandien vis dar gaubia tyła, ir aš pamažu tampu panaši į ją, užsidarau ir, kai ji šiek tiek kvėpuoja, kvėpuoju kartu su ja.

Ar jau susiklostė tam tikra rutina gyvenant čia? Žinoma, šis žodis visai netinka Venecijai...

Tapau nedaug. Pastebiu, kad niekada netapau pakankamai. Kartais rytais įsitaisau *Convento di San Francesco della Vigna* ir piešiu. Skambant varpams, einu palei *calle, campo, campiello*, tyliai užėinu į kelias atviras bažnyčias. Per mažus tiltelius nuo ryto iki vakaro vaikštau vėl ir vėl, atsėdau ant laiptelių, nusileidžiančių į kanalus, ir stengiuosi apie nieką negalvoti, ieškoti, matyti ir kartais, tarsi pateisindama savo buvimą čia, šiek tiek filmuoju ir užsirašau.

Grįžkime į praeitį. Nuo ko prasidėjo tavo meninis kelias?

Vaikystėje, o vėliau ir paauglystėje piešti nemėgau, bet daug tapiau iki pat paskutinių studijų metų. Aliejumi mėgau atkurti žymius italų ir prancūzų tapybos šedevrus. Būdama

VENEZIA SILENZIOSA.

AN INTERVIEW WITH THE ARTIST CAROLINE DANTHENY

Caroline DANTHENY was born in Reims in France, and later lived and worked in Paris, where she started exhibiting in collective and solo exhibitions in 2009, and opened her own studio. Since 2013, he has created cycles of works: first travelling to India, and later living in Sicily. In February 2020, she settled in Venice. Caroline's work is instinctive, impulsive, and nervous, renouncing any intentions. Her painting is born of a gesture, from a spontaneously chosen colour, and ultimately reveals a mystery that has not even been revealed to the artist herself. In this way, when the body merges with painting, an essential step is not only the clarification of the work of art, but also the expression of the state of being.

Caroline stresses: 'My painting has no theory, no concept. We have to forget what we have learned, and free ourselves from memories. Only in this way is it possible to see a new perspective in space and on canvas.' The art critic Aleksandra PILIUCH talks to Caroline in her studio in Venice about her creative past, her unusual present, and her maybe frightening future.

25-erių susidomėjau mada ir pradėjau kurti savo *prêt-à-porter* prekės ženklą moterims. Nuo dešimtojo dešimtmečio vidurio jau kūriau unikalius kostiumus reklamai, kinui ir renginiams, bet visa tai ilga ir sena istorija... Kažkur viduje labai gailėjau-si atsisakiusi tapybos, prie jos grįžau tik būdama 40 metų dėl vieno draugo atkaklumo ir palaikymo. Įgavau tarsi antrą gyvenimą, naują kvėpavimą. Nuoširdžiai tikiu, kad užaugę mes įgyvendiname savo vaikystės svajones ir kad šis potraukis, šis nesąmoningas ir nevaldomas troškimas, kuris tampa akivaizdus dar mūsų jaunystėje, yra dovana ir (arba) trokštama karma. Instinktyviai einu šiuo keliu, lydima tapybos: penkerius metus praleidau Čenajuje šalia meistro Jeano-François Lesage'o² ir „Vastrakalos“ siuvėjų, paskui 2019 metų žiemą praleidau tapydama *Tonnara di Scopello* Sicilijoje ir šiais 2020 metais beveik neišvykdavau iš Venecijos. Palikdama savo Paryžiaus studiją tapau keliaujančia menininke, neturinčia užprogramuotos krypties.

Taigi tu esi labiau keliautoja nei turistė. Turistas visada žino, iš kurio taško į kurį vyksta ir kada teks grįžti namo, o keliautojas yra tarsi nomadas.

Būtent, tas pats ir tapyboje. Svarbiausia pradėti. Niekada nežinau, į ką pavirs kitas mano paveikslas. Pastariesiems mano darbo metams apibūdinti labiausiai tinka frazė „*Quelque chose t'arrive, quelque chose t'emporte*“ („Kažkas tau nutinka, kažkas tave nuneša“), kurią ištarė Gilles'is Deleuze'as per vieną iš savo paskaitų Vensene apie „Anti-Oidipą“. Klausydama šios paskaitos jaučiausi būdama gyvu pavyzdžiu.

Vis dėlto kodėl būtent tapyba?

Nežinau, ar mes renkamės tam tikrą meninės išraiškos formą, ar ji renkasi mus. Mano atveju tapyba pasirinko mane, dar besimokančią mokykloje, kai lankydama Luvre pakėliau

STRAIPSNIO
PUBLIKACIJĄ PARĖMĖ

SPAUDOS
REDAKCIJA
LIETUVOS
REMIŠO
FONDAUS

LIETUVOS
KULTūros
TARVA

LIETUVOS RESPUBLIKOS
KULTūros MINISTERIJA

Aleksandra PILIUCH

VENEZIA SILENZIOSA¹

POKALBIS SU DAILININKE CAROLINE DANTHENY

Caroline DANTHENY gimė Reimse, gyveno ir dirbo Paryžiuje, kur nuo 2009 metų pradėjo dalyvauti kolektyvinėse ir personalinėse parodose bei atidarė savo studiją. Nuo 2013 metų kuria kūrinių ciklus – iš pradžių keliaudama po Indiją, vėliau gyvendama Sicilijoje. 2020 metų vasarį įsikūrė Venecijoje.

Caroline kūryba instinktyvi, impulsyvi, nervinga, atsisakanti bet kokių intencijų. Paveikslas gimsta iš gesto, iš spontaniškai pasirinktos spalvos ir galiausiai atveria paslaptį, neatskleistą net pačiai dailininkei. Kūno judesiui darant tokią didelę įtaką tapybai, svarbus tampa ne tik meno kūrinio turinys, bet ir tai, kaip tas kūrinys perteikia dailininkės būseną.

Caroline pabrėžia: „Mano tapyba neturi teorijos, koncepcijos. Būtina pamiršti tai, ko išmokome, ir išsivaduoti iš prisiminimų, tik tokiu būdu įmanoma įžvelgti erdvėje ir drobėje naują perspektyvą.“

Menotyrininkė Aleksandra PILIUCH kalbasi su Caroline jos studijoje Venecijoje apie kūrybinę praeitį, neįprastą dabartį ir galbūt gąsdinančią ateitį.

Ciao Caroline, pradėčiau taip: visą sąmoningą gyvenimą norėjau gyventi Paryžiuje, bet jau dešimt metų esu Italijoje. Papasakok savo istoriją: kada atsidūrei Venecijoje ir ar šis sprendimas buvo spontaniškas?

Į Veneciją persikėliau šių metų vasarį tapyti *Palazzo Morosini*. Neturėjau konkretaus tikslo ar projekto – buvo svarbu kurti, atrasti, eksperimentuoti ir prisitaikyti prie aplinkybių, tuo pat metu liekanti nuošaly ir tiesiog tapant... Ir atsitiko neįsivaizduojamas dalykas – aš atsidūriau apleistoje ir izoliuotoje Venecijoje, nukentėjusioje nuo viruso ir nuo šiol priklausančioje tik venecijiečiams ir marių paukščiams. Vėliau ir kitos šalys buvo uždarytos viena po kitos. Atrodo, kad pasaulis mažėja, slysta mums iš po kojų, viskas byra – mūsų pjedestalas, pamatai, tikrumas. Nusprendžiau nejudėti ir pasilikti. Be to, ir norėdama negalėjau to padaryti. Veneciją ir šiandien vis dar gaubia tyła, ir aš pamažu tampu panaši į ją, užsidarau ir, kai ji šiek tiek kvėpuoja, kvėpuoju kartu su ja.

Ar jau susiklostė tam tikra rutina gyvenant čia? Žinoma, šis žodis visai netinka Venecijai...

Tapau nedaug. Pastebiu, kad niekada netapau pakankamai. Kartais rytais įsitaisau *Convento di San Francesco della Vigna* ir piešiu. Skambant varpams, einu palei *calle, campo, campiello*, tyliai užėinu į kelias atviras bažnyčias. Per mažus tiltelius nuo ryto iki vakaro vaikštau vėl ir vėl, atsisėdu ant laiptelių, nusileidžiančių į kanalus, ir stengiuosi apie nieką negalvoti, ieškoti, matyti ir kartais, tarsi pateisindama savo buvimą čia, šiek tiek filmuoju ir užsirašau.

Grįžkime į praeitį. Nuo ko prasidėjo tavo meninis kelias?

Vaikystėje, o vėliau ir paauglystėje piešti nemėgau, bet daug tapiau iki pat paskutinių studijų metų. Aliejumi mėgau atkurti žymius italų ir prancūzų tapybos šedevrus. Būdama

VENEZIA SILENZIOSA.

AN INTERVIEW WITH THE ARTIST CAROLINE DANTHENY

Caroline DANTHENY was born in Reims in France, and later lived and worked in Paris, where she started exhibiting in collective and solo exhibitions in 2009, and opened her own studio. Since 2013, he has created cycles of works: first travelling to India, and later living in Sicily. In February 2020, she settled in Venice. Caroline's work is instinctive, impulsive, and nervous, renouncing any intentions. Her painting is born of a gesture, from a spontaneously chosen colour, and ultimately reveals a mystery that has not even been revealed to the artist herself. In this way, when the body merges with painting, an essential step is not only the clarification of the work of art, but also the expression of the state of being.

Caroline stresses: 'My painting has no theory, no concept. We have to forget what we have learned, and free ourselves from memories. Only in this way is it possible to see a new perspective in space and on canvas.' The art critic Aleksandra PILIUCH talks to Caroline in her studio in Venice about her creative past, her unusual present, and her maybe frightening future.

25-erių susidomėjau mada ir pradėjau kurti savo *prêt-à-porter* prekės ženklą moterims. Nuo dešimtojo dešimtmečio vidurio jau kūriau unikalius kostiumus reklamai, kinui ir renginiams, bet visa tai ilga ir sena istorija... Kažkur viduje labai gailėjau-si atsisakiusi tapybos, prie jos grįžau tik būdama 40 metų dėl vieno draugo atkaklumo ir palaikymo. Įgavau tarsi antrą gyvenimą, naują kvėpavimą. Nuoširdžiai tikiu, kad užaugę mes įgyvendiname savo vaikystės svajones ir kad šis potraukis, šis nesąmoningas ir nevaldomas troškimas, kuris tampa akivaizdus dar mūsų jaunystėje, yra dovana ir (arba) trokštama karma. Instinktyviai einu šiuo keliu, lydima tapybos: penkerius metus praleidau Čenajuje šalia meistro Jeano-François Lesage'o² ir „Vastrakalos“ siuvėjų, paskui 2019 metų žiemą praleidau tapydama *Tonnara di Scopello* Sicilijoje ir šiais 2020 metais beveik neišvykdavau iš Venecijos. Palikdama savo Paryžiaus studiją tapau keliaujančia menininke, neturinčia užprogramuotos krypties.

Taigi tu esi labiau keliautoja nei turistė. Turistas visada žino, iš kurio taško į kurį vyksta ir kada teks grįžti namo, o keliautojas yra tarsi nomadas.

Būtent, tas pats ir tapyboje. Svarbiausia pradėti. Niekada nežinau, į ką pavirs kitas mano paveikslas. Pastariesiems mano darbo metams apibūdinti labiausiai tinka frazė „*Quelque chose t'arrive, quelque chose t'emporte*“ („Kažkas tau nutinka, kažkas tave nuneša“), kurią ištarė Gilles'is Deleuze'as per vieną iš savo paskaitų Vensene apie „Anti-Oidipą“. Klausydama šios paskaitos jaučiausi būdama gyvu pavyzdžiu.

Vis dėlto kodėl būtent tapyba?

Nežinau, ar mes renkamės tam tikrą meninės išraiškos formą, ar ji renkasi mus. Mano atveju tapyba pasirinko mane, dar besimokančią mokykloje, kai lankydama Luvre pakėliau

akis į pasirinktą paveikslą – Leonardo da Vinci „Švč. Mergele Mariją su Kūdikieliu Jėzumi ir šv. Oną“. Tikėjau ir vis dar tikiu, kad tapytojai yra Dievo ar dievų išrinktieji, gavę leidimą jiems atstovauti, dėl to tik tapytojams buvo leidžiama juos atvaizduoti. Galbūt ir ta aukso spalva, dažnai besikartojanti mano paveiksluose, nėra atsitiktinė. Visgi šiandien viskas kardinaliai pasikeitė...

Turi omenyje, kad gyvename tarsi virtualioje realybėje? Ir kad mus supa tai, ką filosofas Pietro Montani apibrėžia kaip „referencinį abejingumą“⁴³ – vieną iš daugelio naujųjų technologijų padarinių?

Būtent tai. Susiduriame su pasauliu, kuriame mus užplūsta milijardai vaizdų, daugybė informacijos – tikros ar melagingos, transformuotos ar iškreiptos, per daug interpretuotos, kur viskas turi turėti prasmę, – ir tada mes prarandame gebėjimą pajusti, pamirštame tai, kas „nesuvokiama“, arba tai, „kas yra už mūsų“. Sąmonė ir protas lydi mus visur, be jų mes tarsi apankame, todėl grynas emocijas laikau mūsų gyvenimo ir tapybos esme, tuo, prie ko šiandien beveik neįmanoma priartėti.

Turbūt dėl to vis daugiau menininkų atsigręžia į šalis, kur technologijų plėtra netapo tokia masiška ir kur vis dar išlieka vietos gamtai ir dvasingumui. Kaip gimė tavo aistra Indijai ir vėliau, 2018 metais, surengta paroda „Painting India“?

Pirmoji mano kelionė į Indiją įvyko daugiau nei prieš 20 metų. Pirmą kartą išvykau viena į Himalajus. Daugelį metų Indija buvo mano beveik kasmetinė kelionių kryptis, todėl, kai išgirdau, kad Jeanas-François Lesage'as įkūrė kelias ateljė Čenajaus mieste, labai apsidžiaugiau. Kai atvykau į Indiją, iškart pasijutau kaip namie, bet tą patį galėčiau pasakyti ir apie Siciliją. Per pastaruosius penkerius metus kasmet 4–6 mėnesiams persikeldavau į Čenajų. Veždavau apie 100 kg medžiagų tapybai ir kaskart iš naujo per dvi savaites įrengdavau studiją. Organizuodama parodą „Painting India“⁴⁴ turėjau įrengti savo studijas trijose skirtingose vietose aplink Čenajų. Tai buvo džiugi avantiūra, mėnesius gyvenant Tamil Nadu, dalijantis kasdieniu gyvenimu su vietiniais siuvėjais ir meistrų Lesage'ų. Paroda „Painting India“ 2018 metais Lalit Kalos akademijoje Čenajaus mieste buvo Indijos ir Prancūzijos partnerystės programos „Bonjour India“ dalis. Su Lesage'ų troškome, jog paroda Čenajuje būtų surengta Indijos valstybinėje institucijoje, kad parodoje galėtų dalyvauti ne tik siuvinėtojų komanda, bet ir komandos narių šeimos.

Sujungdama tapybą ir siuvinėjimą pasikloviau savo intucija, nors tai buvo didelis iššūkis, nes neturėjau išankstinės idėjos, ką siuvinėsiu ir ką tapsiu. Aš tiesiog atvykau į Čenajų su savo teptukais, dažais ir liline drobe. Turėjau atrasti sąsajas tarp paveikslo ir siuvinėjimo, tarp didelio (mano plataus gesto teptuku) ir mažo (siuvinėjimo dygsnio), tarp intuityvaus darbo ir įmantraus kūrinio, tarp meistriško ir mano šiuorakščiaus, instinktyvaus gesto. Įtakos turėjo ir darbo trukmės skirtumas, nes tapyba didelėje erdvėje kartais gali užtrukti vos kelias minutes, o siuvinėjimas gali siekti 1 700 valandų (triptikui „Le dernier royaume“ sukurti prireikė 1 700 valandų siuvinėjimo – 2 mėnesius dirbo 6–7 siuvinėtojai). Visa tai suteikia daugiasluoksnę vizualinę patirtį, kaip ir dviejų kultūrų, Rytų ir Vakarų, susijungimas. Indija turi gilų kultūrinį ryšį su miniatiūromis, tiksliais

Caroline Dantheny Venecijoje. Nuotraukos © D. R.

kūriniais. Vakarų šalyse mes mėgstame apsvaistinti visa tai iš tolo, mums patinka privatumas. Išsiuvinėtas paveikslas sukuria dvilypį efektą: pavyzdžiui, kūrinyje „Erumpu“ iš toliau galite pamatyti visą paveikslą, tačiau artėdami pamatysite išsiuvinėtas skruzdžių armijas, kurios „piktai bėga kandžioti dažais nutapytos žemės“⁴⁵, cituojant menotyrininkę Victorią Konetzki.

Grįžkime į Veneciją, o tiksliau – į realybę, kurioje atsidūrėme šiandien. Epidemijų, pvz., viduramžių maras arba 1918 metų ispaniškas gripas, žmonijos istorijoje pasitaikė ne kartą. Ar koronavirusas yra panašus streso testas mums?

Manau, kad taip. Reikia tiesiog įjungti televizorių, kad pajustum šį nerimą, o reportažai tik pakursto. Labiausiai mane nustebino vadinamoji COVID krizė, nes, nepaisant sukauptų žinių apie įvairias praeities epidemijas, niekas nepasikeitė. Kiekviena civilizacija, pasitelkusi naujausius technologinius laimėjimus, mano, kad yra apsaugota nuo katastrofų, ir nurašo jas praeičiai. Tarsi neišmokus pamokų istorija kartojasi, ir aš nematau didelio skirtumo tarp Poveljos salos, XVI amžiaus Venecijos maro aukų kapinių, ir šiandieninių masinių Niujorko kapų. Prancūzijoje paskelbta komendanto valanda – jau pats šis žodis tiesiogiai primena karo metus... Manau, šios traumos psichologinį poveikį dar negreitai gebėsime išmatuoti.

Kaip manai, ar menininkai į susiklosčiusią situaciją reaguoja ypač jautriai?

Jeigu kalbėtume apie didžiulį menininkų jautrumą, man tai atrodo labai romantiškas vaizdinys, palikęs pėdsaką XIX amžiuje. Aš galiu kalbėti tik apie save. Šiuolaikinis menininkas neturi pasirinkimo, jis priklauso savo laikui. Meninis diskursas tapo politiškesnis ir įsitraukė į kovą, daugiausia orientuotą į ekologiją, o institucijos investuoja į tokio tipo sumanymus, kai tik analizuojama tema tampa aktuali... Kurdamą kūrinų ciklus Sicilijoje ir Venecijoje, siekiau atvaizduoti vandenį, gamtos stichijas, bandžiau išryškinti jų grožį. Mėgstu cituoti Dostojevskį: „Grožis išgelbės pasaulį“, ir aš visiškai su juo sutinku.

Caroline DANTHENY. Erumpu. 2017. 198 x 153 cm. Tapyba: pigmentai ir akrilas; siuvinėjimas: pusbrangiai akmenys (juodas oniksas, granatas), stiklo karoliukai ir zari. Nuotraukos © C. Dantheny

Vis dėlto man atrodo, kad, nepaisant epidemijų ar kitų kataklizmų, menininkas visada gyvena tam tikroje savanoriškoje izoliacijoje, kurioje tarp jo ir jo kūrybos lieka mažai vietos pašaliniam...

Kai kurie menininkai sąžiningai kiekvieną dieną eina į savo dirbtuves, nustatydami darbo rutiną. Mes visi turime skirtingus darbo būdus ir ritmus, ir nė vienas nėra geresnis ar blogesnis už kitą. Į savo studiją įsileidžiu tik keletą žmonių, niekas nemato manęs tapančios. Tapybos aktas yra beveik šventas veiksmas ir reaguoja į impulsą. Taigi, kaip tu sakai, tarp manęs ir drobės nieko nėra. Tapyba yra *affaire* tarp manęs ir manęs.

„Tai ne tiek kankina, kiek gąsdina, o vaizduotė mums suteikia daugiau kančių nei realybė“, – sakė stoikas Seneka. Nemažai mokslininkų teigia, kad labiausiai mes esame atsakingi už galimą katastrofą – išleidome virusus iš mėgintuvėlių, sušildėme planetą, ledynai tirpsta, vandenynai plečiasi, tirpstant amžinajam įšalui pažadinamos miegančios bakterijos ir virusai, žūsta gamta. Apokaliptinis vaizdinys?

Ar tai Dievo ranka? Ar tai prakeiksmas? Taip, šis vaizdinys yra apokaliptinis. Mes esame savo civilizacijos lūžio taške. Turime išmokti mylėti šią žemę, gerbti gyvūnus ir augalus. Skamba banaliai, bet man atrodo, kad tai akivaizdus ir vienintelis mūsų šansas. Privalome vėl susigyventi su visa mūsų žeme.

Žinai, prieš kelias dienas užsukau į Peggy Guggenheim muziejų, tai buvo pirmoji mano kultūrinė išveiga po izoliacijos. Muziejus griežtai laikosi taisyklių – į kiekvieną salę leidžiami tik keturi žmonės, kitiems tenka laukti už durų, kartais net pusvalandį. Tokiomis sąlygomis įsigilinti į meno kūrinius tampa beveik neįmanoma, ir aš mačiau žmonių, kurie tiesiog išėjo...

Aš, priešingai, kelis kartus lankiausi Akademijos galerijoje Venecijoje, taip pat Uffizi galerijoje Florencijoje ir būdavau beveik vienintelė lankytoja. Prisipažinsiu, kad jaučiausi laiminga, turėdama galimybę kontemplanuoti. Neįsivaizduoju ateities su galiojančiais apribojimais. Tikiuosi, kad šis virusas susilpnės ir išnyks. Suprantu tavo nusivylimą, nes nuoširdžiai domiesi menu. Mane labiau liūdina greiti apsilankymai, kai trys ketvirtadaliai lankytojų sustoja daugiausiai kelioms sekundėms prie kūrinių pasidaryti asmenukės (laimei, yra dar ketvirtadalis!). Jiems labiau rūpi užfiksuoti vaizdą, kuris paliudytų jų įamžinimą („tai aš“, „aš čia“), o ne stebėti ir įsigilinti į tai, ką mato. Taigi, kaip išspręsti šią problemą? Kaip atsimerkti? Mokykloje mokydami literatūros skaitome knygas, bet mokydami meno istorijos nesimokome žiūrėjimo į paveikslus. Kai kurios parodos dabar tampa „atrakcijomis“, kuriose patraukli scenografija ir daugialypės interaktyvios terpės rengiamos publikai, temėgančiai sensacijos. Bet tikiu, kad visada atsiras auditorija, jautri grožiui ir tapybai.

Karantino metu sukūrei videofilmą „Venezia silenziosa“⁶, kuriame įamžinai miestą koronaviruso piko metu. Palikai tik „beveik pirmųjų garsus“ – vandens tekėjimą, kirų klyksmus, varpų skambesį. Žiūrint tavo videofilmą susidaro įspūdis, kad sukuriamas tam tikras „laiko kristalas“ (terminas pasiskolintas iš Deleuze'o), t. y. vaizdas, kuriame praeitis (tai galėtų būti atmintyje išskylantys žymūs paveikslai ar kino filmai viduramžių epidemijų tema, o gal ir turistų užplūstos Venecijos vaizdiniai) koegzistuoja su traumine dabartimi. Iš kitos pusės, nereprezentavimo dimensija tarsi liudija negalimybę mąstyti tikrovę ir atsisakymą bet kokios fikcijos, ir tai tik paaštrina jau ir taip siurrealistinę situaciją. Kaip kilo šio videofilmo idėja?

Esu labai pamaloninta šių paralelių. Šio trumpametražio filmo idėja man kilo kaip tiesioginei įvykių liudininkei. Aš gan greitai sužinojau apie nepaprastą ir beveik siurrealistinę epideminę situaciją, juolab kad Italija tapo epidemijos vartais į Europą. Tuo metu buvau viename gražiausių pasaulio miestų, kuris, be abejo, yra ir viso pasaulio turistų vienu mylimiausių ir lankomiausių miestų. Taigi, buvau Venecijoje. Tapau viso to liudininke, todėl neturėjau kitos išeities, kaip tai nufilmuoti. Aš taip pat greitai supratau, kad esu panardinta į Istoriją iš didžiosios raidės. Man patinka filmuoti. Nenorėjau pateikti jokio požiūrio, norėjau išlikti „neutrali“. Siekiau tiesiog perteikti aplinką ir tai, kas joje vyksta, atsisakydama bet kokios muzikos, interviu ar kitokio tyčinio veiksmo. Tiesiog norėjau perteikti buvimą čia ir dabar. Akivaizdu, kad galvojau apie marą, kuris XVI amžiuje ištiko Veneciją, ir, žinoma, apie paskutinę Tiziano drobę. Įsivaizdavau tų laikų higienos trūkumą, antisanitarines gatves, pūvančių kūnų kvapą. Akivaizdžiai mačiau purvinas miesto gatves ir varganus ligonius, kurie buvo izoliuoti kaip pragaro kankiniai saloje, apsuptyje lagūnos... Bet galbūt norėjau pamatyti ir tai, kad miesto grožis ir vėl priklauso

Caroline DANTHENY. Le dernier royaume. 2017. 198 x 459 cm. Triptikas (3 dalys, 198 x 153 cm). Tapyba: pigmentai ir akrilas; siuvinėjimas: stiklo kubilai, metaliniai ir viskoziniai siūlai, nakshi, pusbrangiai akmenys (granatas, auksinis topazas, mažasis rocaille, tulsis ir medžio karoliukai, stiklo karoliukai ir zari). Nuotraukos © C. Danthény & © F. Choisel

gamtai, Venecija susijungia su gamta ir vėl kvėpuoja. Vienintelis dalykas, kuris šiuo atveju mus visus vienija, yra varpai, skambantys kiekvieną dieną tuo pačiu metu. Tikiu, kad niekada nepamiršiu varpų skambesio, ir įsivaizduoju, kad šie garsai atkartoja kiekvienuose namuose šnabždėtas maldas, skirtas mūsų ateičiai ir žmonijai.

Kokių meninių planų turi?

Bandau atsisakyti planų. Planavimas būdingas mums visiems, tačiau šiandien galime planuoti tik kelias artėjančias dienas, daugiausia savaitę. Kita vertus, verta pabandyti ką nors sukurti. Planuoju dar keletą mėnesių pasilikti Venecijoje ir tęsti savo tapybos darbus, išmokyti geriau kalbėti itališkai ir 2021 metais surengti parodą, sujungdama savo darbus, sukurtus Italijoje, – „Viaggio in Sicilia“, „Paesaggi di Venezia“, – ir šiuo metu ruošiamą knygą. Kiti projektai yra tiriami arba laukiami, o šiuo metu norėčiau sutelkti dėmesį į tai, kas šiandien priklauso tik nuo mano pačios energijos: į tapybą.

Ir pabaigoje – ką turi Paryžius, ko neturi Venecija? Ko tau labiausiai trūksta būnant čia?

Paryžius yra didmiestis, taip pat didelė ir centralizuota Prancūzijos kūrybinės energijos dalis. O Venecija yra miestas iš kito laiko, įsikūręs marių viduryje, atsiribojęs nuo laiko ir tarsi nuo viso pasaulio. Gyvenimas Venecijoje yra tarsi gyvenimas saloje (Prancūzijoje dalį metų gyvenu saloje Atlanto vandenyne). Kiekvienas akmuo Venecijoje, kaip ir Paryžiuje, turi savo istoriją, ir grožis yra visur. Atsidūręs tiek ant Akademijos tilto Venecijoje, tiek prie *École des Beaux-Arts* Paryžiuje, esi pribloškiamas kažko didingo. Paryžiuje jaučiu įtampą, o praeivių veiduose nusivylimą, nepasitikėjimą, kartais baimę ir liūdesį. Pasaulis, užuot atsidaręs, užsidaro. Ilgiuosiu savo artimųjų, bet kol kas man netrūksta Paryžiaus.

Aleksandra PILIUCH

- ¹ „Tylioji Venecija“ (*it.*). Taip vadinasi Caroline Danthény videofilmas, sukurtas karantino metu.
- ² Jeanas-François Lesage’as – prancūzų *couture* siuvinėtojas, legendinio François Lesage’o (1929–2011) sūnus. Bendradarbiavo su didžiausiais aukštosios mados namais. Indijoje, Čenajaus mieste, įkūrė siuvinėjimo įmonę „Vastrakala“.
- ³ Pietro Montani, *L’immaginazione intermediale. Perlustrare, rfigurare, testimoniare il mondo visibile*, Bari: Laterza, 2010, p. 21–22.
- ⁴ Dokumentinį filmą apie Caroline Danthény darbą su Jeanu-François Lesage’u Indijoje galima pažiūrėti čia: <http://www.carolinedantheny.com/thefilm> [žiūrėta 2020-10-22].
- ⁵ Prieiga internete: <http://www.carolinedantheny.com/painting-embroiderytheencounter> [žiūrėta 2020-10-23].
- ⁶ Prieiga internete: <http://www.carolinedantheny.com/veneziasilenziosa> [žiūrėta 2020-10-20].

Caroline DANTHENY. Le dernier royaume. 2017. Detalė. Nuotraukos © C. Danthény & © F. Choisel

1. *Bonjour Caroline, je commencerais ainsi : j'ai toujours voulu vivre à Paris et je vis en Italie depuis bientôt 10 ans maintenant. Quelle est votre histoire? Depuis combien de temps êtes-vous ici? Était-ce une décision spontanée? Et revenons au passé. Quel a été votre parcours artistique?*

Enfant puis adolescente, je dessinais peu mais peignais beaucoup et ce jusqu'à mes dernières années de collège. Je reproduisais à l'huile les grandes oeuvres de la peinture italienne ou française. À l'âge de 25 ans, Je me lançais dans la mode en créant ma marque de Prêt à porter féminin et, à partir du milieu des années 90, je crée des pièces uniques, des costumes pour la publicité, le cinéma ou pour l'événementiel, mais tout ça est une longue histoire... La peinture était alors mon grand regret et à l'âge de 40 ans et avec le soutien et sous l'insistance d'une amie peintre, je suis revenue à la peinture, comme une seconde vie, un nouveau souffle.

Je pense sincèrement que l'on grandit pour vivre ses rêves d'enfants et que cette impulsion, ce désir incontrôlé, inconscient qui arrive comme un évidence à notre plus jeune âge est un don et/ou un karma désiré.

Ma vie aujourd'hui suit un flux, je me sens comme un cour d'eau qui creuse son lit, traçant sa propre route. Je suis instinctivement ce chemin, le chemin de ma vie avec la peinture comme guide : Mes 5 années passées à Chennai auprès du maître brodeur J.F.Lesage et des équipes de Vastrakala puis mon hiver 2019 à peindre à la Tonnara di Scopello en Sicile et cette quasi année 2020 ne bougeant pas de Venise. Délaisant mon atelier parisien, je suis devenue peintre(je l'espère toujours) du voyage, un voyage dont le chemin ne pré-existe pas.

J'ai d'ailleurs réunis mes dernières années de travail sous le titre :

“Quelque chose vous arrive, quelque chose vous emporte”, cette petite phrase prononcé par le merveilleux G.Deleuze durant un de ses cours à Vincennes sur l'anti-oedipe.

À l'écoute de ce cours, je m'en suis senti l'exemple vivant.

2. *Pourquoi la peinture ?*

Je ne sais pas si on choisit la peinture ou tout autre forme d'expression artistique, c'est peut être la peinture qui vous choisit. Pour ma part, elle m'a choisit très jeune quand pendant les visites scolaires au Louvre, je stagnais le regard levée devant la toile que j'avais élue MA toile préférée, “Ste Anne, la vierge et l'enfant” de Leonardo Da Vinci. J'ai de suite était convaincue que les peintres étaient les élus de Dieu ou des dieux; ils avaient obtenus d'eux l'autorisation de les représenter, ils étaient donc d'essence divine ou en relation directe avec lui ou eux.

Aujourd'hui, face à un monde où nous sommes abreuvés de milliard d'images, d'informations, vrais, fausses, transformés, déformés, interprétés, sur-interprétés, où tout doit avoir un sens ou tout doit être expliqué, on oublie l'“incompréhensible” ou “ce qui

vous dépasse”, on oublie d’être éblouie sans raisons, l’émotion pure au coeur de nos vies et la peinture a ce rôle à jouer aujourd’hui.

3. *Quels artistes / choses en général vous inspirent aujourd’hui et lesquels vous ont influencé dans le passé, au début de votre parcours artistique?*

L’inspiration est partout, c’est un regard, un état d’éveil. Avec le temps et de l’entraînement, une mécanique s’installe. Les idées viennent, on les saisit ou pas elle restent en mémoire, resurgissent parfois ou s’évanouissent. Et survient ensuite, l’impulsion de peindre.

4. *Comment est née votre passion pour l’Inde puis en 2018 l’exposition “Painting India” ?*

Mon premier voyage en Inde remonte à plus de 20 ans, j’y partais une première fois, seule, me retrouvais au pied de l’himalaya puis vint un voyage à travers le radjasthan. L’inde a été pendant plusieurs années ma destination quasi annuelle et quand j’ai appris que J.F.Lesage avait ses ateliers en Inde à Chennai, j’étais ravie. Quand je pose le pied sur le sol indien, je ne sens chez moi, chez les miens mais je pourrais dire aussi un peu la même chose de la Sicile.

(voir texte site ou livre “ painting india”)

L’exposition “Painting India” à Lalit Kala Akademi de Chennai en 2018 s’est inscrite dans le programme de partenariat entre l’Inde et la France “Bonjour India”. Je voulais, et avec moi, J.F.Lesage, une exposition à Chennai et dans une institution du gouvernement indien afin que les équipes de brodeurs, leur famille, les dirigeants de Vastrakala puissent venir. Ces années de travail ont été jonchées de moments difficiles mais surtout de pur moments de grands bonheur et toujours la joie de travailler ensemble.

5. *Parlons un peu de la situation actuelle dans laquelle nous vivons. comment était ta quarantaine? comment la pandémie a-t-elle affecté vos projets artistiques? at-il poussé à créer plus ou le contraire?*

Je me suis installée au *Palazzo Morosini* à Venise fin janvier, je voulais m’isoler et peindre. Le but de mon travail était de ne pas en avoir, de faire, de découvrir, d’expérimenter et de m’adapter aux situations en y répondant sans m’interroger, peindre tout simplement et l’inimaginable s’est produit. Cette histoire je la raconte et je filme la cité désertée (voir site : “*Paesaggi di Venezia*” & le film “*Venezia silenziosa*”).

Pour répondre à la seconde question, Je m’interoge sur les liens entre création et production. Être plus créatif, cela veut il forcément dire être productif ? ... Je trouve pour ma part que je ne peins jamais assez et on oublie ce temps, le temps de “germination”, de la maturation d’une idée et celui de la décantation avant d’arriver à l’acte de peindre.

Chaque peintre travaille de manière différente; dans mon cas, cela fait partie intégrante de l'acte de peindre. Et qu'est ce que cette quarantaine a changé ? peu de choses dans l'organisation du travail, de toute les façons, quand on décide de peindre, le temps ne se mesure pas avec les aiguilles d'une horloge, par contre, je ne pense que l'on ne mesure pas encore l'impact psychologique de la pandémie. Nous avons tous été bouleversés par cet événement; J'ai "produit" un travail dé-ordonner, dont le fil conducteur n'est pas encore clair.

6. Y a t il eu plus de personnes intéressées à votre travail pendant cette période difficile ? Avez vous vendus des oeuvres pendant la pandémie ?

Voici près de 2 ans que je n'ai pas exposé mon travail, car ces deux dernières années je les ais consacrées à travailler et que je n'avais pas l'envie de montrer. Pour répondre à ta deuxième question, oui car j'ai des collectionneurs qui me suivent.

7. Des épidémies, comme la peste au Moyen Âge ou la "grippe espagnole" en 1918, se sont produites plus d'une fois dans l'histoire de l'humanité. Le coronavirus est-il un test de stress similaire pour nous?

Je pense oui ... il suffit d'allumer la TV, l'angoisse est perceptible même si les reportages ciblent cette angoisse mais ce qui m'a le plus interpellé, c'est la gestion de ce qu'on appelle cette "crise du covid" et malgré nos connaissances des diverses épidémies du passé, rien n'a changé. Chaque civilisation, fort de nouveaux progrès technologiques, pense être à l'abri de catastrophes au nom de ce passé ! comme si on tirait des leçons, l'histoire se répète et je ne vois pas beaucoup de différences entre l'île de Poveglia cimetière vénitien des infectés de la peste au XVIe et aujourd'hui, les fosses communes de New York. Désormais, le couvre-feu est déclaré en France, rien que le mot évoque les années de guerre ... C'est un traumatisme pour tous dont on ne mesure pas encore les effets psychologiques.

8. Dans quelles mesures les artistes sont'ils plus sensibles à une telle situation ?

On parle de la grande sensibilité des artistes, cela me semble une image très romantique empreinte au XIXe s. Et je ne peux parler qu'en mon nom. L'artiste contemporain n'a pas le choix, il appartient à son époque. On ne peut être qu'impactée par cette pandémie, c'est très violent. Le discours artistique est plus devenu politique et engagée dans un combat porté grandement sur l'écologie et les institutions investissent dans ce type de projet dès l'instant où le sujet fait partie d'une actualité... Comment l'aborder ? Et, même si je vais, comme pour la Sicile et Venise, parler de l'eau, des éléments de la nature, c'est pour tenter d'en dégager la beauté et de sensibiliser à cette beauté. J'aimerais émerveillé plutôt que de réveiller. J'aime à citer Dostoïevski : "Seule la beauté sauvera le monde" car, de ça, je suis convaincue.

9. *"Elle ne nous tourmente pas tant qu'elle nous effraie", a déclaré le stoïcien Sénèque, "et l'imagination nous donne plus de souffrance que la réalité." Le monde scientifique estime que nous sommes largement responsables de cette catastrophe. Ils ont laissé sortir tous les gènes de la bouteille: ils ont réchauffé la planète, la glace fond, la nature meurt, les océans avancent. Le dégel du pergélisol entraîne le réveil de bactéries et de virus dormants. Une image apocalyptique?*

Est ce la main de Dieu? Est ce une malédiction ? Et oui, l'image est apocalyptique. Nous sommes à un tournant de notre civilisation. Il nous faut revivre avec cette terre, l'aimer, la respecter, respecter la vie humaine, animale et végétale; cela me semble une évidence et notre seule chance. Revivre avec toute notre terre.

10. *Je réfléchissais et dites moi si vous êtes d'accord; Quelles que soient les épidémies, l'artiste vit toujours dans un auto-isolement volontaire dans lequel personne n'interfère entre lui et son travail. Qu'en penses tu ?*

C'est une très bonne question qui demanderait une très longue réponse. Certains artistes souffrent de cet "isolement" dans l'atelier et de cette "dé-socialisation" qui s'instaure malgré eux. On est toujours seul face à sa toile. On a tous des manières différentes de travailler. Et aucune n'est mieux ou moins bien qu'une autre. Il faut juste l'accepter. Certains vont consciencieusement tous les jours à leur atelier, instaurant une routine de travail. Pour ma part, je ne laisse entrer que peu de gens dans mon atelier; personne ne me voit peindre. L'acte de peindre est un acte quasi sacré et répond à une pulsion. Il n'y a donc, comme tu le dis, personne d'autre que moi et la toile, la peinture c'est une affaire entre moi et moi.

11. *Je suis allé à la fondation Peggy Guggenheim ces jours-ci, et c'était la première exposition que j'ai visitée après le verrouillage. Le musée respecte strictement les règles (4 personnes peuvent entrer une fois dans chaque salle et les autres doivent attendre à l'extérieur même pendant une demi-heure. Il devient très difficile de comprendre les œuvres d'art dans ces conditions inconfortables et j'ai vu des personnes qui ne le font pas. ils l'ont fait et ont quitté le musée .. Comment voyez-vous l'avenir artistique dans ces conditions? Le marché de l'art? A votre avis, quelles stratégies les conservateurs des expositions vont-ils adopter à l'avenir?*

Pour ma part, je suis allée à l'Accademia de Venise, plusieurs fois et j'étais quasiment seule dans les salles, aux Offices de Florence, pas de file d'attente et le bonheur d'être seule ou peu face aux oeuvres. C'est pour moi une chance. Je n'arrive pas à imaginer un futur avec des restrictions qui durent. Ce virus va, je l'espère, s'affaiblir et disparaître. Cela ne me semble que passer. Je comprends ta frustration mais elle est tienne car tu portes un grand intérêt pour l'art. Ce qui me semble plus triste, c'est la visite éclair devant la quasi totalité des oeuvres, 15 secondes au plus pour les $\frac{3}{4}$ des visiteurs (heureusement, il reste un autre $\frac{1}{4}$!), le temps pour un selfie ... on s'inquiète plus de capturer une image pour témoigner de son passage ("c'est moi", "moi, je suis là") plutôt que de regarder,

observer, tenter de comprendre ou juste et surtout contempler. Alors, comment y répondre ? comment ouvrir les yeux ? Par l'éducation, A l'école, on apprend la littérature mais pas l'histoire de l'art, pas à regarder un tableau. Certaines expositions deviennent désormais des "attractions" déployant une scénographie attrayante et des moyens multi medias, interactifs pour un public friant de sensationnel. Mais, Il y aura toujours toutefois un public sensible à la beauté et à la peinture.

12. Votre film "Venezia Silenzioza" m'a rappelé "News from home" de Chantal Akerman. Seulement si dans les films d'Akerman le vide visuel correspond à la voix féminine en arrière-plan (voix de l'artiste qui lit la conversation via des lettres avec sa mère) et dans votre film il n'y a que les «sons presque primitifs» de Venise presque dépourvus de humains (ruissellement d'eau, cri de mouettes) et nous fait penser à Venise à l'époque du choléra médiéval. Comment est née cette idée?

Je suis plus que flattée par ce parallèle. L'idée de ce court metrage m'est venue comme l'évidence de témoigner. Je pris vite conscience de la situation extraordinaire et quasi surréelle de l'épidémie, d'autant que l'Italie était sa porte d'entrée en Europe et j'étais dans une des plus belle ville au monde ! qui plus est une des cités les plus visitées au monde et donnant souvent l'image d'une ville étouffée par les flots touristiques. J'étais donc à Venise, témoin de tout ça, je ne pouvais donc que témoigner. J'ai vite compris aussi que je vivais l'Histoire, celle avec un grand H.

J'adore filmer ! Je ne voulais donner aucun point de vue, je voulais tenter d'être "neutre". Juste un cadre, beau de préférence et ce qui se passe dans ce cadre, pas de musique, par d'interview, juste être là.

J'ai évidemment pensé à la peste qui s'était abattu sur Venise entre autre au XVIe s. , j'ai évidemment pense à Tiziano, à sa dernière toile, j'ai évidemment pensé qu'en ces temps, l'insalubrité des rues, le manque d'hygiène, la crasse, les odeurs galopantes qui devaient ronger et la cité et les chairs, j'ai bien évidemment imagé les ruelles crasseuses de la ville et les pauvres meurtris pas la maladie isolés comme sequestrés dans un enfer sur des bouts de terre de la lagune mais peut-être n'ai-je voulu y voir (et il nous faut remettre ça dans le contexte de cette période de premières manifestations de l'épidémie) que la beauté de la cité redevenue propriétée de la lagune, faisant corps avec la nature et respirant à nouveau, et la menace au loin des sirènes des urgences.

Le seul son qui nous unissait tous était celui des cloches qui sonnaient aux heures précises; je crois que c'est ce que je n'oublierais jamais, le sons des cloches et j'imaginai à ce son, les prières à mi-voix dans les maisons, pour nos proches et pour l'humanité.

13. De nombreux grands artistes ont consacré leurs œuvres aux terribles épidémies: «Il Decameron» de Boccaccio, «La peste» de Camus. Dans la peinture évidemment Breigel, Titien, quelques tableaux de Schiele et Munk viennent à l'esprit. Comment les cataclysmes actuels résonneront-ils dans l'art?

Je ne vais pas parler au nom de l'art. Je suis plutôt solitaire, je ne laisse que peu de gens entrer dans mon atelier. Pendant cette période, je me suis enfermée et n'avais que peu de contact avec le monde extérieur même par téléphone, pas de wifi ... Certains d'artistes y ont vu un intérêt à faire aussi des choses sans intérêt, il ne faut pas tomber dans la récupération d'un drame à son profit ... Temoigner oui, mais avec pudeur et respect. L'impact se mesurera plus tard peut être.

14. Comment pensez-vous que notre monde va évoluer dans un proche avenir ? Et quels sont vos projets artistiques ?

J'essaie de me détacher de projets. Se projeter est humain mais, aujourd'hui, on ne peut se projeter qu'à quelques jours, demain après demain, tout au plus une semaine .. Par contre, on peut essayer de construire quelque chose en espérant que la chose va se faire .. c'est tout, pas plus. Je pense rester encore quelques mois à Venise et continuer mon travail de peinture, apprendre à parler bien mieux l'italien et organiser une exposition en 2021, réunissant mon travail en Italie : la Sicile ("Viaggio in Sicilia") et Venise ("Paesaggi di venezia") avec un livre sur ce sujet en préparation. D'autres projets sont à l'étude ou en suspend mais je préfère me concentrer sur ce qui ne dépend aujourd'hui uniquement de ma propre énergie : peindre.

Et ma dernière question : Qu'est ce que Paris a que Venise n'a pas ? Et trois choses qui vous manquent.

C'est mission impossible !

Paris est une grande ville sublime ! Elle centralise une grande partie de l'énergie créative de la France et Venise est une citée d'un autre temps au milieu de la lagune, hors du temps, hors de tout; Vivre à Venise c'est comme vivre sur une île (et en France, je vis une partie de l'année sur une île au large de l'atlantique). Chaque pierre à Venise, comme à Paris a et est une histoire. Et la beauté, partout, il vous suffit d'être sur le pont de l'Accademia de Venise ou celui des Beaux Arts à Paris pour être ébahie par quelque chose de plus grand que nous, quelque chose qui nous dépasse.

A Paris, la situation s'est aggravée et les déillusions, la défiance, la peur parfois et la tristesse s'affichent sur les visages. Le monde au lieu de s'ouvrir, se referme. J'aimerais voir mes proches.

STRAIPSNIO
PUBLIKACIJĄ PARĖMĖ

SPAUDOS
REDAKCIJA
LIETUVOS
REMIŠO
FONDAUS

LIETUVOS
KULTūros
TARVA

LIETUVOS RESPUBLIKOS
KULTūros MINISTERIJA

Aleksandra PILIUCH

VENEZIA SILENZIOSA¹

POKALBIS SU DAILININKE CAROLINE DANTHENY

Caroline DANTHENY gimė Reimse, gyveno ir dirbo Paryžiuje, kur nuo 2009 metų pradėjo dalyvauti kolektyvinėse ir personalinėse parodose bei atidarė savo studiją. Nuo 2013 metų kuria kūrinių ciklus – iš pradžių keliaudama po Indiją, vėliau gyvendama Sicilijoje. 2020 metų vasarį įsikūrė Venecijoje.

Caroline kūryba instinktyvi, impulsyvi, nervinga, atsisakanti bet kokių intencijų. Paveikslas gimsta iš gesto, iš spontaniškai pasirinktos spalvos ir galiausiai atveria paslaptį, neatskleistą net pačiai dailininkei. Kūno judesiui darant tokią didelę įtaką tapybai, svarbus tampa ne tik meno kūrinio turinys, bet ir tai, kaip tas kūrinys perteikia dailininkės būseną.

Caroline pabrėžia: „Mano tapyba neturi teorijos, koncepcijos. Būtina pamiršti tai, ko išmokome, ir išsivaduoti iš prisiminimų, tik tokiu būdu įmanoma įžvelgti erdvėje ir drobėje naują perspektyvą.“

Menotyrininkė Aleksandra PILIUCH kalbasi su Caroline jos studijoje Venecijoje apie kūrybinę praeitį, neįprastą dabartį ir galbūt gąsdinančią ateitį.

Ciao Caroline, pradėčiau taip: visą sąmoningą gyvenimą norėjau gyventi Paryžiuje, bet jau dešimt metų esu Italijoje. Papasakok savo istoriją: kada atsidūrei Venecijoje ir ar šis sprendimas buvo spontaniškas?

Į Veneciją persikėliau šių metų vasarį tapyti *Palazzo Morosini*. Neturėjau konkretaus tikslo ar projekto – buvo svarbu kurti, atrasti, eksperimentuoti ir prisitaikyti prie aplinkybių, tuo pat metu liekanti nuošaly ir tiesiog tapant... Ir atsitiko neįsivaizduojamas dalykas – aš atsidūriau apleistoje ir izoliuotoje Venecijoje, nukentėjusioje nuo viruso ir nuo šiol priklausančioje tik venecijiečiams ir marių paukščiams. Vėliau ir kitos šalys buvo uždarytos viena po kitos. Atrodo, kad pasaulis mažėja, slysta mums iš po kojų, viskas byra – mūsų pjedestalas, pamatai, tikrumas. Nusprendžiau nejudėti ir pasilikti. Be to, ir norėdama negalėjau to padaryti. Veneciją ir šiandien vis dar gaubia tyła, ir aš pamažu tampu panaši į ją, užsidarau ir, kai ji šiek tiek kvėpuoja, kvėpuoju kartu su ja.

Ar jau susiklostė tam tikra rutina gyvenant čia? Žinoma, šis žodis visai netinka Venecijai...

Tapau nedaug. Pastebiu, kad niekada netapau pakankamai. Kartais rytais įsitaisau *Convento di San Francesco della Vigna* ir piešiu. Skambant varpams, einu palei *calle, campo, campiello*, tyliai užėinu į kelias atviras bažnyčias. Per mažus tiltelius nuo ryto iki vakaro vaikštau vėl ir vėl, atsėdau ant laiptelių, nusileidžiančių į kanalus, ir stengiuosi apie nieką negalvoti, ieškoti, matyti ir kartais, tarsi pateisindama savo buvimą čia, šiek tiek filmuoju ir užsirašau.

Grįžkime į praeitį. Nuo ko prasidėjo tavo meninis kelias?

Vaikystėje, o vėliau ir paauglystėje piešti nemėgau, bet daug tapiau iki pat paskutinių studijų metų. Aliejumi mėgau atkurti žymius italų ir prancūzų tapybos šedevrus. Būdama

VENEZIA SILENZIOSA.

AN INTERVIEW WITH THE ARTIST CAROLINE DANTHENY

Caroline DANTHENY was born in Reims in France, and later lived and worked in Paris, where she started exhibiting in collective and solo exhibitions in 2009, and opened her own studio. Since 2013, he has created cycles of works: first travelling to India, and later living in Sicily. In February 2020, she settled in Venice. Caroline's work is instinctive, impulsive, and nervous, renouncing any intentions. Her painting is born of a gesture, from a spontaneously chosen colour, and ultimately reveals a mystery that has not even been revealed to the artist herself. In this way, when the body merges with painting, an essential step is not only the clarification of the work of art, but also the expression of the state of being.

Caroline stresses: 'My painting has no theory, no concept. We have to forget what we have learned, and free ourselves from memories. Only in this way is it possible to see a new perspective in space and on canvas.' The art critic Aleksandra PILIUCH talks to Caroline in her studio in Venice about her creative past, her unusual present, and her maybe frightening future.

25-erių susidomėjau mada ir pradėjau kurti savo *prêt-à-porter* prekės ženklą moterims. Nuo dešimtojo dešimtmečio vidurio jau kūriau unikalius kostiumus reklamai, kinui ir renginiams, bet visa tai ilga ir sena istorija... Kažkur viduje labai gailėjau-si atsisakiusi tapybos, prie jos grįžau tik būdama 40 metų dėl vieno draugo atkaklumo ir palaikymo. Įgavau tarsi antrą gyvenimą, naują kvėpavimą. Nuoširdžiai tikiu, kad užaugę mes įgyvendiname savo vaikystės svajones ir kad šis potraukis, šis nesąmoningas ir nevaldomas troškimas, kuris tampa akivaizdus dar mūsų jaunystėje, yra dovana ir (arba) trokštama karma. Instinktyviai einu šiuo keliu, lydima tapybos: penkerius metus praleidau Čenajuje šalia meistro Jeano-François Lesage'o² ir „Vastrakalos“ siuvėjų, paskui 2019 metų žiemą praleidau tapydama *Tonnara di Scopello* Sicilijoje ir šiais 2020 metais beveik neišvykdavau iš Venecijos. Palikdama savo Paryžiaus studiją tapau keliaujančia menininke, neturinčia užprogramuotos krypties.

Taigi tu esi labiau keliautoja nei turistė. Turistas visada žino, iš kurio taško į kurį vyksta ir kada teks grįžti namo, o keliautojas yra tarsi nomadas.

Būtent, tas pats ir tapyboje. Svarbiausia pradėti. Niekada nežinau, į ką pavirs kitas mano paveikslas. Pastariesiems mano darbo metams apibūdinti labiausiai tinka frazė „*Quelque chose t'arrive, quelque chose t'emporte*“ („Kažkas tau nutinka, kažkas tave nuneša“), kurią ištarė Gilles'is Deleuze'as per vieną iš savo paskaitų Vensene apie „Anti-Oidipą“. Klausydama šios paskaitos jaučiausi būdama gyvu pavyzdžiu.

Vis dėlto kodėl būtent tapyba?

Nežinau, ar mes renkamės tam tikrą meninės išraiškos formą, ar ji renkasi mus. Mano atveju tapyba pasirinko mane, dar besimokančią mokykloje, kai lankydama Luvre pakėliau

STRAIPSNIO
PUBLIKACIJĄ PARĖMĖ

SPAUDOS
RAŠYBOS
REIMIS
FONDAUS

LIETUVOS
KULTūros
TARVA

LIETUVOS RESPUBLIKOS
KULTūros MINISTERIJA

Aleksandra PILIUCH

VENEZIA SILENZIOSA¹

POKALBIS SU DAILININKE CAROLINE DANTHENY

Caroline DANTHENY gimė Reimse, gyveno ir dirbo Paryžiuje, kur nuo 2009 metų pradėjo dalyvauti kolektyvinėse ir personalinėse parodose bei atidarė savo studiją. Nuo 2013 metų kuria kūrinių ciklus – iš pradžių keliaudama po Indiją, vėliau gyvendama Sicilijoje. 2020 metų vasarį įsikūrė Venecijoje.

Caroline kūryba instinktyvi, impulsyvi, nervinga, atsisakanti bet kokių intencijų. Paveikslas gimsta iš gesto, iš spontaniškai pasirinktos spalvos ir galiausiai atveria paslaptį, neatskleistą net pačiai dailininkei. Kūno judesiui darant tokią didelę įtaką tapybai, svarbus tampa ne tik meno kūrinio turinys, bet ir tai, kaip tas kūrinys perteikia dailininkės būseną.

Caroline pabrėžia: „Mano tapyba neturi teorijos, koncepcijos. Būtina pamiršti tai, ko išmokome, ir išsivaduoti iš prisiminimų, tik tokiu būdu įmanoma įžvelgti erdvėje ir drobėje naują perspektyvą.“

Menotyrininkė Aleksandra PILIUCH kalbasi su Caroline jos studijoje Venecijoje apie kūrybinę praeitį, neįprastą dabartį ir galbūt gąsdinančią ateitį.

Ciao Caroline, pradėčiau taip: visą sąmoningą gyvenimą norėjau gyventi Paryžiuje, bet jau dešimt metų esu Italijoje. Papasakok savo istoriją: kada atsidūrei Venecijoje ir ar šis sprendimas buvo spontaniškas?

Į Veneciją persikėliau šių metų vasarį tapyti *Palazzo Morosini*. Neturėjau konkretaus tikslo ar projekto – buvo svarbu kurti, atrasti, eksperimentuoti ir prisitaikyti prie aplinkybių, tuo pat metu liekanti nuošaly ir tiesiog tapant... Ir atsitiko neįsivaizduojamas dalykas – aš atsidūriau apleistoje ir izoliuotoje Venecijoje, nukentėjusioje nuo viruso ir nuo šiol priklausančioje tik venecijiečiams ir marių paukščiams. Vėliau ir kitos šalys buvo uždarytos viena po kitos. Atrodo, kad pasaulis mažėja, slysta mums iš po kojų, viskas byra – mūsų pjedestalas, pamatai, tikrumas. Nusprendžiau nejudėti ir pasilikti. Be to, ir norėdama negalėjau to padaryti. Veneciją ir šiandien vis dar gaubia tyła, ir aš pamažu tampu panaši į ją, užsidarau ir, kai ji šiek tiek kvėpuoja, kvėpuoju kartu su ja.

Ar jau susiklostė tam tikra rutina gyvenant čia? Žinoma, šis žodis visai netinka Venecijai...

Tapau nedaug. Pastebiu, kad niekada netapau pakankamai. Kartais rytais įsitaisau *Convento di San Francesco della Vigna* ir piešiu. Skambant varpams, einu palei *calle, campo, campiello*, tyliai užėinu į kelias atviras bažnyčias. Per mažus tiltelius nuo ryto iki vakaro vaikštau vėl ir vėl, atsėdau ant laiptelių, nusileidžiančių į kanalus, ir stengiuosi apie nieką negalvoti, ieškoti, matyti ir kartais, tarsi pateisindama savo buvimą čia, šiek tiek filmuoju ir užsirašau.

Grįžkime į praeitį. Nuo ko prasidėjo tavo meninis kelias?

Vaikystėje, o vėliau ir paauglystėje piešti nemėgau, bet daug tapiau iki pat paskutinių studijų metų. Aliejumi mėgau atkurti žymius italų ir prancūzų tapybos šedevrus. Būdama

VENEZIA SILENZIOSA.

AN INTERVIEW WITH THE ARTIST CAROLINE DANTHENY

Caroline DANTHENY was born in Reims in France, and later lived and worked in Paris, where she started exhibiting in collective and solo exhibitions in 2009, and opened her own studio. Since 2013, he has created cycles of works: first travelling to India, and later living in Sicily. In February 2020, she settled in Venice. Caroline's work is instinctive, impulsive, and nervous, renouncing any intentions. Her painting is born of a gesture, from a spontaneously chosen colour, and ultimately reveals a mystery that has not even been revealed to the artist herself. In this way, when the body merges with painting, an essential step is not only the clarification of the work of art, but also the expression of the state of being.

Caroline stresses: 'My painting has no theory, no concept. We have to forget what we have learned, and free ourselves from memories. Only in this way is it possible to see a new perspective in space and on canvas.' The art critic Aleksandra PILIUCH talks to Caroline in her studio in Venice about her creative past, her unusual present, and her maybe frightening future.

25-erių susidomėjau mada ir pradėjau kurti savo *prêt-à-porter* prekės ženklą moterims. Nuo dešimtojo dešimtmečio vidurio jau kūriau unikalius kostiumus reklamai, kinui ir renginiams, bet visa tai ilga ir sena istorija... Kažkur viduje labai gailėjau-si atsisakiusi tapybos, prie jos grįžau tik būdama 40 metų dėl vieno draugo atkaklumo ir palaikymo. Įgavau tarsi antrą gyvenimą, naują kvėpavimą. Nuoširdžiai tikiu, kad užaugę mes įgyvendiname savo vaikystės svajones ir kad šis potraukis, šis nesąmoningas ir nevaldomas troškimas, kuris tampa akivaizdus dar mūsų jaunystėje, yra dovana ir (arba) trokštama karma. Instinktyviai einu šiuo keliu, lydima tapybos: penkerius metus praleidau Čenajuje šalia meistro Jeano-François Lesage'o² ir „Vastrakalos“ siuvėjų, paskui 2019 metų žiemą praleidau tapydama *Tonnara di Scopello* Sicilijoje ir šiais 2020 metais beveik neišvykdavau iš Venecijos. Palikdama savo Paryžiaus studiją tapau keliaujančia menininke, neturinčia užprogramuotos krypties.

Taigi tu esi labiau keliautoja nei turistė. Turistas visada žino, iš kurio taško į kurį vyksta ir kada teks grįžti namo, o keliautojas yra tarsi nomadas.

Būtent, tas pats ir tapyboje. Svarbiausia pradėti. Niekada nežinau, į ką pavirs kitas mano paveikslas. Pastariesiems mano darbo metams apibūdinti labiausiai tinka frazė „*Quelque chose t'arrive, quelque chose t'emporte*“ („Kažkas tau nutinka, kažkas tave nuneša“), kurią ištarė Gilles'is Deleuze'as per vieną iš savo paskaitų Vensene apie „Anti-Oidipą“. Klausydama šios paskaitos jaučiausi būdama gyvu pavyzdžiu.

Vis dėlto kodėl būtent tapyba?

Nežinau, ar mes renkamės tam tikrą meninės išraiškos formą, ar ji renkasi mus. Mano atveju tapyba pasirinko mane, dar besimokančią mokykloje, kai lankydama Luvre pakėliau

akis į pasirinktą paveikslą – Leonardo da Vinci „Švč. Mergele Mariją su Kūdikieliu Jėzumi ir šv. Oną“. Tikėjau ir vis dar tikiu, kad tapytojai yra Dievo ar dievų išrinktieji, gavę leidimą jiems atstovauti, dėl to tik tapytojams buvo leidžiama juos atvaizduoti. Galbūt ir ta aukso spalva, dažnai besikartojanti mano paveiksluose, nėra atsitiktinė. Visgi šiandien viskas kardinaliai pasikeitė...

Turi omenyje, kad gyvename tarsi virtualioje realybėje? Ir kad mus supa tai, ką filosofas Pietro Montani apibrėžia kaip „referencinį abejingumą“⁴³ – vieną iš daugelio naujųjų technologijų padarinių?

Būtent tai. Susiduriame su pasauliu, kuriame mus užplūsta milijardai vaizdų, daugybė informacijos – tikros ar melagingos, transformuotos ar iškreiptos, per daug interpretuotos, kur viskas turi turėti prasmę, – ir tada mes prarandame gebėjimą pajusti, pamirštame tai, kas „nesuvokiama“, arba tai, „kas yra už mūsų“. Sąmonė ir protas lydi mus visur, be jų mes tarsi apankame, todėl grynas emocijas laikau mūsų gyvenimo ir tapybos esme, tuo, prie ko šiandien beveik neįmanoma priartėti.

Turbūt dėl to vis daugiau menininkų atsigręžia į šalis, kur technologijų plėtra netapo tokia masiška ir kur vis dar išlieka vietos gamtai ir dvasingumui. Kaip gimė tavo aistra Indijai ir vėliau, 2018 metais, surengta paroda „Painting India“?

Pirmoji mano kelionė į Indiją įvyko daugiau nei prieš 20 metų. Pirmą kartą išvykau viena į Himalajus. Daugelį metų Indija buvo mano beveik kasmetinė kelionių kryptis, todėl, kai išgirdau, kad Jeanas-François Lesage'as įkūrė kelias ateljė Čenajaus mieste, labai apsidžiaugiau. Kai atvykau į Indiją, iškart pasijutau kaip namie, bet tą patį galėčiau pasakyti ir apie Siciliją. Per pastaruosius penkerius metus kasmet 4–6 mėnesiams persikeldavau į Čenajų. Veždavau apie 100 kg medžiagų tapybai ir kaskart iš naujo per dvi savaites įrengdavau studiją. Organizuodama parodą „Painting India“⁴⁴ turėjau įrengti savo studijas trijose skirtingose vietose aplink Čenajų. Tai buvo džiugi avantiūra, mėnesius gyvenant Tamil Nadu, dalijantis kasdieniu gyvenimu su vietiniais siuvėjais ir meistrų Lesage'ų. Paroda „Painting India“ 2018 metais Lalit Kalos akademijoje Čenajaus mieste buvo Indijos ir Prancūzijos partnerystės programos „Bonjour India“ dalis. Su Lesage'ų troškome, jog paroda Čenajuje būtų surengta Indijos valstybinėje institucijoje, kad parodoje galėtų dalyvauti ne tik siuvinėtojų komanda, bet ir komandos narių šeimos.

Sujungdama tapybą ir siuvinėjimą pasikloviau savo intucija, nors tai buvo didelis iššūkis, nes neturėjau išankstinės idėjos, ką siuvinėsiu ir ką tapsiu. Aš tiesiog atvykau į Čenajų su savo teptukais, dažais ir liline drobe. Turėjau atrasti sąsajas tarp paveikslo ir siuvinėjimo, tarp didelio (mano plataus gesto teptuku) ir mažo (siuvinėjimo dygsnio), tarp intuityvaus darbo ir įmantraus kūrinio, tarp meistriško ir mano šiuuršktaus, instinktyvaus gesto. Įtakos turėjo ir darbo trukmės skirtumas, nes tapyba didelėje erdvėje kartais gali užtrukti vos kelias minutes, o siuvinėjimas gali siekti 1 700 valandų (triptikui „Le dernier royaume“ sukurti prireikė 1 700 valandų siuvinėjimo – 2 mėnesius dirbo 6–7 siuvinėtojai). Visa tai suteikia daugiasluoksnę vizualinę patirtį, kaip ir dviejų kultūrų, Rytų ir Vakarų, susijungimas. Indija turi gilų kultūrinį ryšį su miniatiūromis, tiksliais

Caroline Dantheny Venecijoje. Nuotraukos © D. R.

kūriniais. Vakarų šalyse mes mėgstame apsvaistinti visa tai iš tolo, mums patinka privatumas. Išsiuvinėtas paveikslas sukuria dvilypį efektą: pavyzdžiui, kūrinyje „Erumpu“ iš toliau galite pamatyti visą paveikslą, tačiau artėdami pamatysite išsiuvinėtas skruzdžių armijas, kurios „piktai bėga kandžioti dažais nutapytos žemės“⁴⁵, cituojant menotyrininkę Victorią Konetzkį.

Grįžkime į Veneciją, o tiksliau – į realybę, kurioje atsidūrėme šiandien. Epidemijų, pvz., viduramžių maras arba 1918 metų ispaniškas gripas, žmonijos istorijoje pasitaikė ne kartą. Ar koronavirusas yra panašus streso testas mums?

Manau, kad taip. Reikia tiesiog įjungti televizorių, kad pajustum šį nerimą, o reportažai tik pakursto. Labiausiai mane nustebino vadinamoji COVID krizė, nes, nepaisant sukauptų žinių apie įvairias praeities epidemijas, niekas nepasikeitė. Kiekviena civilizacija, pasitelkusi naujausius technologinius laimėjimus, mano, kad yra apsaugota nuo katastrofų, ir nurašo jas praeičiai. Tarsi neišmokus pamokų istorija kartojasi, ir aš nematau didelio skirtumo tarp Poveljos salos, XVI amžiaus Venecijos maro aukų kapinių, ir šiandieninių masinių Niujorko kapų. Prancūzijoje paskelbta komendanto valanda – jau pats šis žodis tiesiogiai primena karo metus... Manau, šios traumos psichologinį poveikį dar negreitai gebėsime išmatuoti.

Kaip manai, ar menininkai į susiklosčiusią situaciją reaguoja ypač jautriai?

Jeigu kalbėtume apie didžiulį menininkų jautrumą, man tai atrodo labai romantiškas vaizdinys, palikęs pėdsaką XIX amžiuje. Aš galiu kalbėti tik apie save. Šiuolaikinis menininkas neturi pasirinkimo, jis priklauso savo laikui. Meninis diskursas tapo politiškesnis ir įsitraukė į kovą, daugiausia orientuotą į ekologiją, o institucijos investuoja į tokio tipo sumanymus, kai tik analizuojama tema tampa aktuali... Kurdamą kūrinų ciklus Sicilijoje ir Venecijoje, siekiau atvaizduoti vandenį, gamtos stichijas, bandžiau išryškinti jų grožį. Mėgstu cituoti Dostojevskį: „Grožis išgelbės pasaulį“, ir aš visiškai su juo sutinku.

Caroline DANTHENY. Erumpu. 2017. 198 x 153 cm. Tapyba: pigmentai ir akrilas; siuvinėjimas: pusbrangiai akmenys (juodas oniksas, granatas), stiklo karoliukai ir zari. Nuotraukos © C. Dantheny

Vis dėlto man atrodo, kad, nepaisant epidemijų ar kitų kataklizmy, menininkas visada gyvena tam tikroje savanoriškoje izoliacijoje, kurioje tarp jo ir jo kūrybos lieka mažai vietos pašaliniam...

Kai kurie menininkai sąžiningai kiekvieną dieną eina į savo dirbtuves, nustatydami darbo rutiną. Mes visi turime skirtingus darbo būdus ir ritmus, ir nė vienas nėra geresnis ar blogesnis už kitą. Į savo studiją įsileidžiu tik keletą žmonių, niekas nemato manęs tapančios. Tapybos aktas yra beveik šventas veiksmas ir reaguoja į impulsą. Taigi, kaip tu sakai, tarp manęs ir drobės nieko nėra. Tapyba yra *affaire* tarp manęs ir manęs.

„Tai ne tiek kankina, kiek gąsdina, o vaizduotė mums suteikia daugiau kančių nei realybė“, – sakė stoikas Seneka. Nemažai mokslininkų teigia, kad labiausiai mes esame atsakingi už galimą katastrofą – išleidome virusus iš mėgintuvėlių, sušildėme planetą, ledynai tirpsta, vandenynai plečiasi, tirpstant amžinajam įšalui pažadinamos miegančios bakterijos ir virusai, žūsta gamta. Apokaliptinis vaizdinys?

Ar tai Dievo ranka? Ar tai prakeiksmas? Taip, šis vaizdinys yra apokaliptinis. Mes esame savo civilizacijos lūžio taške. Turime išmokti mylėti šią žemę, gerbti gyvūnus ir augalus. Skamba banaliai, bet man atrodo, kad tai akivaizdus ir vienintelis mūsų šansas. Privalome vėl susigyventi su visa mūsų žeme.

Žinai, prieš kelias dienas užsukau į Peggy Guggenheim muziejų, tai buvo pirmoji mano kultūrinė išveiga po izoliacijos. Muziejus griežtai laikosi taisyklių – į kiekvieną salę leidžiami tik keturi žmonės, kitiems tenka laukti už durų, kartais net pusvalandį. Tokiomis sąlygomis įsigilinti į meno kūrinius tampa beveik neįmanoma, ir aš mačiau žmonių, kurie tiesiog išėjo...

Aš, priešingai, kelis kartus lankiausi Akademijos galerijoje Venecijoje, taip pat Uffizi galerijoje Florencijoje ir būdavau beveik vienintelė lankytoja. Prisipažinsiu, kad jaučiausi laiminga, turėdama galimybę kontemplanuoti. Neįsivaizduoju ateities su galiojančiais apribojimais. Tikiuosi, kad šis virusas susilpnės ir išnyks. Suprantu tavo nusivylimą, nes nuoširdžiai domiesi menu. Mane labiau liūdina greiti apsilankymai, kai trys ketvirtadaliai lankytojų sustoja daugiausiai kelioms sekundėms prie kūrinių pasidaryti asmenukės (laimei, yra dar ketvirtadalis!). Jiems labiau rūpi užfiksuoti vaizdą, kuris paliudytų jų įamžinimą („tai aš“, „aš čia“), o ne stebėti ir įsigilinti į tai, ką mato. Taigi, kaip išspręsti šią problemą? Kaip atsimerkti? Mokykloje mokydami literatūros skaitome knygas, bet mokydami meno istorijos nesimokome žiūrėjimo į paveikslus. Kai kurios parodos dabar tampa „atrakcijomis“, kuriose patraukli scenografija ir daugialypės interaktyvios terpės rengiamos publikai, temėgančiai sensacijos. Bet tikiu, kad visada atsiras auditorija, jautri grožiui ir tapybai.

Karantino metu sukūrei videofilmą „Venezia silenziosa“⁶, kuriame įamžinai miestą koronaviruso piko metu. Palikai tik „beveik pirmųjų garsus“ – vandens tekėjimą, kirų klyksmus, varpų skambesį. Žiūrint tavo videofilmą susidaro įspūdis, kad sukuriamas tam tikras „laiko kristalas“ (terminas pasiskolintas iš Deleuze'o), t. y. vaizdas, kuriame praeitis (tai galėtų būti atmintyje išskylančios žymės paveikslai ar kino filmai viduramžių epidemijų tema, o gal ir turistų užplūstos Venecijos vaizdiniai) koegzistuoja su traumine dabartimi. Iš kitos pusės, nereprezentavimo dimensija tarsi liudija negalimybę mąstyti tikrovę ir atsisakymą bet kokios fikcijos, ir tai tik paastrina jau ir taip siurrealistinę situaciją. Kaip kilo šio videofilmo idėja?

Esu labai pamaloninta šių paralelių. Šio trumpametražio filmo idėja man kilo kaip tiesioginei įvykių liudininkei. Aš gan greitai sužinojau apie nepaprastą ir beveik siurrealistinę epideminę situaciją, juolab kad Italija tapo epidemijos vartais į Europą. Tuo metu buvau viename gražiausių pasaulio miestų, kuris, be abejo, yra ir viso pasaulio turistų vienu mylimiausių ir lankomiausių miestų. Taigi, buvau Venecijoje. Tapau viso to liudininke, todėl neturėjau kitos išeities, kaip tai nufilmuoti. Aš taip pat greitai supratau, kad esu panardinta į Istoriją iš didžiosios raidės. Man patinka filmuoti. Nenorėjau pateikti jokio požiūrio, norėjau išlikti „neutrali“. Siekiau tiesiog perteikti aplinką ir tai, kas joje vyksta, atsisakydama bet kokios muzikos, interviu ar kitokio tyčinio veiksmo. Tiesiog norėjau perteikti buvimą čia ir dabar. Akivaizdu, kad galvojau apie marą, kuris XVI amžiuje ištiko Veneciją, ir, žinoma, apie paskutinę Tiziano drobę. Įsivaizdavau tų laikų higienos trūkumą, antisanitarines gatves, pūvančių kūnų kvapą. Akivaizdžiai mačiau purvinas miesto gatves ir varganus ligonius, kurie buvo izoliuoti kaip pragaro kankiniai saloje, apsuptyje lagūnos... Bet galbūt norėjau pamatyti ir tai, kad miesto grožis ir vėl priklauso

Caroline DANTHENY. Le dernier royaume. 2017. 198 x 459 cm. Triptikas (3 dalys, 198 x 153 cm). Tapyba: pigmentai ir akrilas; siuvinėjimas: stiklo kubilai, metaliniai ir viskoziniai siūlai, nakshi, pusbrangiai akmenys (granatas, auksinis topazas, mažasis rocaille, tulsis ir medžio karoliukai, stiklo karoliukai ir zari). Nuotraukos © C. Danthény & © F. Choisel

gamtai, Venecija susijungia su gamta ir vėl kvėpuoja. Vienintelis dalykas, kuris šiuo atveju mus visus vienija, yra varpai, skambantys kiekvieną dieną tuo pačiu metu. Tikiu, kad niekada nepamiršiu varpų skambesio, ir įsivaizduoju, kad šie garsai atkartoja kiekvienuose namuose šnabždėtas maldas, skirtas mūsų ateičiai ir žmonijai.

Kokių meninių planų turi?

Bandau atsisakyti planų. Planavimas būdingas mums visiems, tačiau šiandien galime planuoti tik kelias artėjančias dienas, daugiausia savaitę. Kita vertus, verta pabandyti ką nors sukurti. Planuoju dar keletą mėnesių pasilikti Venecijoje ir tęsti savo tapybos darbus, išmokti geriau kalbėti itališkai ir 2021 metais surengti parodą, sujungdama savo darbus, sukurtus Italijoje, – „Viaggio in Sicilia“, „Paesaggi di Venezia“, – ir šiuo metu ruošiamą knygą. Kiti projektai yra tiriami arba laukiami, o šiuo metu norėčiau sutelkti dėmesį į tai, kas šiandien priklauso tik nuo mano pačios energijos: į tapybą.

Ir pabaigoje – ką turi Paryžius, ko neturi Venecija? Ko tau labiausiai trūksta būnant čia?

Paryžius yra didmiestis, taip pat didelė ir centralizuota Prancūzijos kūrybinės energijos dalis. O Venecija yra miestas iš kito laiko, įsikūręs marių viduryje, atsiribojęs nuo laiko ir tarsi nuo viso pasaulio. Gyvenimas Venecijoje yra tarsi gyvenimas saloje (Prancūzijoje dalį metų gyvenu saloje Atlanto vandenyne). Kiekvienas akmuo Venecijoje, kaip ir Paryžiuje, turi savo istoriją, ir grožis yra visur. Atsidūręs tiek ant Akademijos tilto Venecijoje, tiek prie *École des Beaux-Arts* Paryžiuje, esi pribloškiamas kažko didingo. Paryžiuje jaučiu įtampą, o praeivių veiduose nusivylimą, nepasitikėjimą, kartais baimę ir liūdesį. Pasaulis, užuot atsidaręs, užsidaro. Ilgiuosius savo artimųjų, bet kol kas man netrūksta Paryžiaus.

Aleksandra PILIUCH

- ¹ „Tylioji Venecija“ (*it.*). Taip vadinasi Caroline Danthény videofilmas, sukurtas karantino metu.
- ² Jeanas-François Lesage’as – prancūzų *couture* siuvinėtojas, legendinio François Lesage’o (1929–2011) sūnus. Bendradarbiavo su didžiausiais aukštosios mados namais. Indijoje, Čenajaus mieste, įkūrė siuvinėjimo įmonę „Vastrakala“.
- ³ Pietro Montani, *L’immaginazione intermediale. Perlustrare, rfigurare, testimoniare il mondo visibile*, Bari: Laterza, 2010, p. 21–22.
- ⁴ Dokumentinį filmą apie Caroline Danthény darbą su Jeanu-François Lesage’u Indijoje galima pažiūrėti čia: <http://www.carolinedantheny.com/thefilm> [žiūrėta 2020-10-22].
- ⁵ Prieiga internete: <http://www.carolinedantheny.com/painting-embroiderytheencounter> [žiūrėta 2020-10-23].
- ⁶ Prieiga internete: <http://www.carolinedantheny.com/veneziasilenziosa> [žiūrėta 2020-10-20].

Caroline DANTHENY. Le dernier royaume. 2017. Detalė. Nuotraukos © C. Danthény & © F. Choisel

1. *Bonjour Caroline, je commencerais ainsi : j'ai toujours voulu vivre à Paris et je vis en Italie depuis bientôt 10 ans maintenant. Quelle est votre histoire? Depuis combien de temps êtes-vous ici? Était-ce une décision spontanée? Et revenons au passé. Quel a été votre parcours artistique?*

Enfant puis adolescente, je dessinais peu mais peignais beaucoup et ce jusqu'à mes dernières années de collège. Je reproduisais à l'huile les grandes oeuvres de la peinture italienne ou française. À l'âge de 25 ans, Je me lançais dans la mode en créant ma marque de Prêt à porter féminin et, à partir du milieu des années 90, je crée des pièces uniques, des costumes pour la publicité, le cinéma ou pour l'événementiel, mais tout ça est une longue histoire... La peinture était alors mon grand regret et à l'âge de 40 ans et avec le soutien et sous l'insistance d'une amie peintre, je suis revenue à la peinture, comme une seconde vie, un nouveau souffle.

Je pense sincèrement que l'on grandit pour vivre ses rêves d'enfants et que cette impulsion, ce désir incontrôlé, inconscient qui arrive comme un évidence à notre plus jeune âge est un don et/ou un karma désiré.

Ma vie aujourd'hui suit un flux, je me sens comme un cour d'eau qui creuse son lit, traçant sa propre route. Je suis instinctivement ce chemin, le chemin de ma vie avec la peinture comme guide : Mes 5 années passées à Chennai auprès du maître brodeur J.F.Lesage et des équipes de Vastrakala puis mon hiver 2019 à peindre à la Tonnara di Scopello en Sicile et cette quasi année 2020 ne bougeant pas de Venise. Délaisant mon atelier parisien, je suis devenue peintre(je l'espère toujours) du voyage, un voyage dont le chemin ne pré-existe pas.

J'ai d'ailleurs réunis mes dernières années de travail sous le titre :

“Quelque chose vous arrive, quelque chose vous emporte”, cette petite phrase prononcé par le merveilleux G.Deleuze durant un de ses cours à Vincennes sur l'anti-oedipe.

À l'écoute de ce cours, je m'en suis senti l'exemple vivant.

2. *Pourquoi la peinture ?*

Je ne sais pas si on choisit la peinture ou tout autre forme d'expression artistique, c'est peut être la peinture qui vous choisit. Pour ma part, elle m'a choisit très jeune quand pendant les visites scolaires au Louvre, je stagnais le regard levée devant la toile que j'avais élue MA toile préférée, “Ste Anne, la vierge et l'enfant” de Leonardo Da Vinci. J'ai de suite était convaincue que les peintres étaient les élus de Dieu ou des dieux; ils avaient obtenus d'eux l'autorisation de les représenter, ils étaient donc d'essence divine ou en relation directe avec lui ou eux.

Aujourd'hui, face à un monde où nous sommes abreuvés de milliard d'images, d'informations, vrais, fausses, transformés, déformés, interprétés, sur-interprétés, où tout doit avoir un sens ou tout doit être expliqué, on oublie l'“incompréhensible” ou “ce qui

vous dépasse”, on oublie d’être éblouie sans raisons, l’émotion pure au coeur de nos vies et la peinture a ce rôle à jouer aujourd’hui.

3. *Quels artistes / choses en général vous inspirent aujourd’hui et lesquels vous ont influencé dans le passé, au début de votre parcours artistique?*

L’inspiration est partout, c’est un regard, un état d’éveil. Avec le temps et de l’entraînement, une mécanique s’installe. Les idées viennent, on les saisit ou pas elle restent en mémoire, resurgissent parfois ou s’évanouissent. Et survient ensuite, l’impulsion de peindre.

4. *Comment est née votre passion pour l’Inde puis en 2018 l’exposition “Painting India” ?*

Mon premier voyage en Inde remonte à plus de 20 ans, j’y partais une première fois, seule, me retrouvais au pied de l’himalaya puis vint un voyage à travers le radjasthan. L’inde a été pendant plusieurs années ma destination quasi annuelle et quand j’ai appris que J.F.Lesage avait ses ateliers en Inde à Chennai, j’étais ravie. Quand je pose le pied sur le sol indien, je ne sens chez moi, chez les miens mais je pourrais dire aussi un peu la même chose de la Sicile.

(voir texte site ou livre “ painting india”)

L’exposition “Painting India” à Lalit Kala Akademi de Chennai en 2018 s’est inscrite dans le programme de partenariat entre l’Inde et la France “Bonjour India”. Je voulais, et avec moi, J.F.Lesage, une exposition à Chennai et dans une institution du gouvernement indien afin que les équipes de brodeurs, leur famille, les dirigeants de Vastrakala puissent venir. Ces années de travail ont été jonchées de moments difficiles mais surtout de pur moments de grands bonheur et toujours la joie de travailler ensemble.

5. *Parlons un peu de la situation actuelle dans laquelle nous vivons. comment était ta quarantaine? comment la pandémie a-t-elle affecté vos projets artistiques? at-il poussé à créer plus ou le contraire?*

Je me suis installée au *Palazzo Morosini* à Venise fin janvier, je voulais m’isoler et peindre. Le but de mon travail était de ne pas en avoir, de faire, de découvrir, d’expérimenter et de m’adapter aux situations en y répondant sans m’interroger, peindre tout simplement et l’inimaginable s’est produit. Cette histoire je la raconte et je filme la cité désertée (voir site : “*Paesaggi di Venezia*” & le film “*Venezia silenziosa*”).

Pour répondre à la seconde question, Je m’interoge sur les liens entre création et production. Être plus créatif, cela veut il forcément dire être productif ? ... Je trouve pour ma part que je ne peins jamais assez et on oublie ce temps, le temps de “germination”, de la maturation d’une idée et celui de la décantation avant d’arriver à l’acte de peindre.

Chaque peintre travaille de manière différente; dans mon cas, cela fait partie intégrante de l'acte de peindre. Et qu'est ce que cette quarantaine a changé ? peu de choses dans l'organisation du travail, de toute les façons, quand on décide de peindre, le temps ne se mesure pas avec les aiguilles d'une horloge, par contre, je ne pense que l'on ne mesure pas encore l'impact psychologique de la pandémie. Nous avons tous été bouleversés par cet événement; J'ai "produit" un travail dé-ordonner, dont le fil conducteur n'est pas encore clair.

6. Y a t il eu plus de personnes intéressées à votre travail pendant cette période difficile ? Avez vous vendus des oeuvres pendant la pandémie ?

Voici près de 2 ans que je n'ai pas exposé mon travail, car ces deux dernières années je les ais consacrées à travailler et que je n'avais pas l'envie de montrer. Pour répondre à ta deuxième question, oui car j'ai des collectionneurs qui me suivent.

7. Des épidémies, comme la peste au Moyen Âge ou la "grippe espagnole" en 1918, se sont produites plus d'une fois dans l'histoire de l'humanité. Le coronavirus est-il un test de stress similaire pour nous?

Je pense oui ... il suffit d'allumer la TV, l'angoisse est perceptible même si les reportages ciblent cette angoisse mais ce qui m'a le plus interpellé, c'est la gestion de ce qu'on appelle cette "crise du covid" et malgré nos connaissances des diverses épidémies du passé, rien n'a changé. Chaque civilisation, fort de nouveaux progrès technologiques, pense être à l'abri de catastrophes au nom de ce passé ! comme si on tirait des leçons, l'histoire se répète et je ne vois pas beaucoup de différences entre l'île de Poveglia cimetière vénitien des infectés de la peste au XVIe et aujourd'hui, les fosses communes de New York. Désormais, le couvre-feu est déclaré en France, rien que le mot évoque les années de guerre ... C'est un traumatisme pour tous dont on ne mesure pas encore les effets psychologiques.

8. Dans quelles mesures les artistes sont'ils plus sensibles à une telle situation ?

On parle de la grande sensibilité des artistes, cela me semble une image très romantique empreinte au XIXe s. Et je ne peux parler qu'en mon nom. L'artiste contemporain n'a pas le choix, il appartient à son époque. On ne peut être qu'impactée par cette pandémie, c'est très violent. Le discours artistique est plus devenu politique et engagée dans un combat porté grandement sur l'écologie et les institutions investissent dans ce type de projet dès l'instant où le sujet fait partie d'une actualité... Comment l'aborder ? Et, même si je vais, comme pour la Sicile et Venise, parler de l'eau, des éléments de la nature, c'est pour tenter d'en dégager la beauté et de sensibiliser à cette beauté. J'aimerais émerveillé plutôt que de réveiller. J'aime à citer Dostoïevski : "Seule la beauté sauvera le monde" car, de ça, je suis convaincue.

9. *"Elle ne nous tourmente pas tant qu'elle nous effraie", a déclaré le stoïcien Sénèque, "et l'imagination nous donne plus de souffrance que la réalité." Le monde scientifique estime que nous sommes largement responsables de cette catastrophe. Ils ont laissé sortir tous les gènes de la bouteille: ils ont réchauffé la planète, la glace fond, la nature meurt, les océans avancent. Le dégel du pergélisol entraîne le réveil de bactéries et de virus dormants. Une image apocalyptique?*

Est ce la main de Dieu? Est ce une malédiction ? Et oui, l'image est apocalyptique. Nous sommes à un tournant de notre civilisation. Il nous faut revivre avec cette terre, l'aimer, la respecter, respecter la vie humaine, animale et végétale; cela me semble une évidence et notre seule chance. Revivre avec toute notre terre.

10. *Je réfléchissais et dites moi si vous êtes d'accord; Quelles que soient les épidémies, l'artiste vit toujours dans un auto-isolement volontaire dans lequel personne n'interfère entre lui et son travail. Qu'en penses tu ?*

C'est une très bonne question qui demanderait une très longue réponse. Certains artistes souffrent de cet "isolement" dans l'atelier et de cette "dé-socialisation" qui s'instaure malgré eux. On est toujours seul face à sa toile. On a tous des manières différentes de travailler. Et aucune n'est mieux ou moins bien qu'une autre. Il faut juste l'accepter. Certains vont consciencieusement tous les jours à leur atelier, instaurant une routine de travail. Pour ma part, je ne laisse entrer que peu de gens dans mon atelier; personne ne me voit peindre. L'acte de peindre est un acte quasi sacré et répond à une pulsion. Il n'y a donc, comme tu le dis, personne d'autre que moi et la toile, la peinture c'est une affaire entre moi et moi.

11. *Je suis allée à la fondation Peggy Guggenheim ces jours-ci, et c'était la première exposition que j'ai visitée après le verrouillage. Le musée respecte strictement les règles (4 personnes peuvent entrer une fois dans chaque salle et les autres doivent attendre à l'extérieur même pendant une demi-heure. Il devient très difficile de comprendre les œuvres d'art dans ces conditions inconfortables et j'ai vu des personnes qui ne le font pas. ils l'ont fait et ont quitté le musée .. Comment voyez-vous l'avenir artistique dans ces conditions? Le marché de l'art? A votre avis, quelles stratégies les conservateurs des expositions vont-ils adopter à l'avenir?*

Pour ma part, je suis allée à l'Accademia de Venise, plusieurs fois et j'étais quasiment seule dans les salles, aux Offices de Florence, pas de file d'attente et le bonheur d'être seule ou peu face aux oeuvres. C'est pour moi une chance. Je n'arrive pas à imaginer un futur avec des restrictions qui durent. Ce virus va, je l'espère, s'affaiblir et disparaître. Cela ne me semble que passer. Je comprends ta frustration mais elle est tienne car tu portes un grand intérêt pour l'art. Ce qui me semble plus triste, c'est la visite éclair devant la quasi totalité des oeuvres, 15 secondes au plus pour les 3/4 des visiteurs (heureusement, il reste un autre 1/4 !), le temps pour un selfie ... on s'inquiète plus de capturer une image pour témoigner de son passage ("c'est moi", "moi, je suis là") plutôt que de regarder,

observer, tenter de comprendre ou juste et surtout contempler. Alors, comment y répondre ? comment ouvrir les yeux ? Par l'éducation, A l'école, on apprend la littérature mais pas l'histoire de l'art, pas à regarder un tableau. Certaines expositions deviennent désormais des "attractions" déployant une scénographie attrayante et des moyens multi medias, interactifs pour un public friant de sensationnel. Mais, Il y aura toujours toutefois un public sensible à la beauté et à la peinture.

12. Votre film "Venezia Silenzioza" m'a rappelé "News from home" de Chantal Akerman. Seulement si dans les films d'Akerman le vide visuel correspond à la voix féminine en arrière-plan (voix de l'artiste qui lit la conversation via des lettres avec sa mère) et dans votre film il n'y a que les «sons presque primitifs» de Venise presque dépourvus de humains (ruissellement d'eau, cri de mouettes) et nous fait penser à Venise à l'époque du choléra médiéval. Comment est née cette idée?

Je suis plus que flattée par ce parallèle. L'idée de ce court metrage m'est venue comme l'évidence de témoigner. Je pris vite conscience de la situation extraordinaire et quasi surréelle de l'épidémie, d'autant que l'Italie était sa porte d'entrée en Europe et j'étais dans une des plus belle ville au monde ! qui plus est une des cités les plus visitées au monde et donnant souvent l'image d'une ville étouffée par les flots touristiques. J'étais donc à Venise, témoin de tout ça, je ne pouvais donc que témoigner. J'ai vite compris aussi que je vivais l'Histoire, celle avec un grand H.

J'adore filmer ! Je ne voulais donner aucun point de vue, je voulais tenter d'être "neutre". Juste un cadre, beau de préférence et ce qui se passe dans ce cadre, pas de musique, par d'interview, juste être là.

J'ai évidemment pensé à la peste qui s'était abattu sur Venise entre autre au XVIe s. , j'ai évidemment pense à Tiziano, à sa dernière toile, j'ai évidemment pensé qu'en ces temps, l'insalubrité des rues, le manque d'hygiène, la crasse, les odeurs galopantes qui devaient ronger et la cité et les chairs, j'ai bien évidemment imagé les ruelles crasseuses de la ville et les pauvres meurtris pas la maladie isolés comme sequestrés dans un enfer sur des bouts de terre de la lagune mais peut-être n'ai-je voulu y voir (et il nous faut remettre ça dans le contexte de cette période de premières manifestations de l'épidémie) que la beauté de la cité redevenue propriétée de la lagune, faisant corps avec la nature et respirant à nouveau, et la menace au loin des sirènes des urgences.

Le seul son qui nous unissait tous était celui des cloches qui sonnaient aux heures précises; je crois que c'est ce que je n'oublierais jamais, le sons des cloches et j'imaginai à ce son, les prières à mi-voix dans les maisons, pour nos proches et pour l'humanité.

13. De nombreux grands artistes ont consacré leurs œuvres aux terribles épidémies: «Il Decameron» de Boccaccio, «La peste» de Camus. Dans la peinture évidemment Breigel, Titien, quelques tableaux de Schiele et Munk viennent à l'esprit. Comment les cataclysmes actuels résonneront-ils dans l'art?

Je ne vais pas parler au nom de l'art. Je suis plutôt solitaire, je ne laisse que peu de gens entrer dans mon atelier. Pendant cette période, je me suis enfermée et n'avais que peu de contact avec le monde extérieur même par téléphone, pas de wifi ... Certains d'artistes y ont vu un intérêt à faire aussi des choses sans intérêt, il ne faut pas tomber dans la récupération d'un drame à son profit ... Temoigner oui, mais avec pudeur et respect. L'impact se mesurera plus tard peut être.

14. Comment pensez-vous que notre monde va évoluer dans un proche avenir ? Et quels sont vos projets artistiques ?

J'essaie de me détacher de projets. Se projeter est humain mais, aujourd'hui, on ne peut se projeter qu'à quelques jours, demain après demain, tout au plus une semaine .. Par contre, on peut essayer de construire quelque chose en espérant que la chose va se faire .. c'est tout, pas plus. Je pense rester encore quelques mois à Venise et continuer mon travail de peinture, apprendre à parler bien mieux l'italien et organiser une exposition en 2021, réunissant mon travail en Italie : la Sicile ("Viaggio in Sicilia") et Venise ("Paesaggi di venezia") avec un livre sur ce sujet en préparation. D'autres projets sont à l'étude ou en suspend mais je préfère me concentrer sur ce qui ne dépend aujourd'hui uniquement de ma propre énergie : peindre.

Et ma dernière question : Qu'est ce que Paris a que Venise n'a pas ? Et trois choses qui vous manquent.

C'est mission impossible !

Paris est une grande ville sublime ! Elle centralise une grande partie de l'énergie créative de la France et Venise est une citée d'un autre temps au milieu de la lagune, hors du temps, hors de tout; Vivre à Venise c'est comme vivre sur une île (et en France, je vis une partie de l'année sur une île au large de l'atlantique). Chaque pierre à Venise, comme à Paris a et est une histoire. Et la beauté, partout, il vous suffit d'être sur le pont de l'Accademia de Venise ou celui des Beaux Arts à Paris pour être ébahie par quelque chose de plus grand que nous, quelque chose qui nous dépasse.

A Paris, la situation s'est aggravée et les déillusions, la défiance, la peur parfois et la tristesse s'affichent sur les visages. Le monde au lieu de s'ouvrir, se referme. J'aimerais voir mes proches.